

NOVES APORTACIONS A L'ESTUDI DELS LUTHIERS CATALANS (SEGLES XVI AL XVII)

RAMON PINTO

Coneixíem els *luthiers* que varen treballar al segle XVI a Castella, gràcies a les investigacions publicades en diverses revistes de musicologia;¹ en canvi no en sabíem quasi res dels que ho havien fet a Catalunya, i és ben cert que n'hi hagueren, doncs ja el 1388, Pere Davesa va construir instruments de corda per al Rei Joan I, i també Johan Comes, mestre de fer instruments de sonar a la ciutat de Barcelona, en va construir el 1425.² Ens mancava conèixer els noms dels *luthiers* que donaren continuïtat a aquesta tasca fins arribar al segle XVIII.

Aquest era un tema que de sempre havia acaparat el meu interès. Els estudis que s'havien realitzat sobre els constructors d'instruments de corda al nostre país, es referien als *luthiers* en actiu a partir del segle XVIII, pel motiu que ens han arribat les seves obres i sentírem la necessitat d'estudiar-les. El fet de conèixer-les va provocar voler saber-ne, de la vida dels seus autors, i així fou publicat al seu degut temps.³ Però ens mancaven els noms dels mestres que varen treballar des del segle XVI. Estàvem convençuts, a la vista de les magnífiques realitzacions de Joan Guillamí, Joseph Massaguer, Salvador Bofill o Francisco España, que era impossible que aquest bell ofici hagués sorgit del no-res a començaments del 1700.

Per aconseguir dades dels seus orígens vàrem topat amb la dificultat que no hi havia un gremi específic que aplegués els *luthiers*, tal com es trobava a Castella des de les primeries del segle XVI gràcies a unes lleis de l'any 1502 dictades pels Reis Catòlics. Aquestes lleis, referides als guitarrers i violers, varen

1. Louis JAMBOU, «La Lutherie à Madrid a la fin du XVIII siècle», *Revista de Musicologia*, vol. IX, núm. 2, 1986; Luis ROBLEDO, «Vihuelas de arco y violones en la Corte de Felipe III, Madrid», *Actas del Congreso Internacional «España en la Música de Occidente»*, Salamanca, 1985; Cristina BORDAS, «La Construcción de Vihuelas y Guitarras en Madrid en los siglos XVI y XVII», *La guitarra en la Historia*, vol. 6, Córdoba: Ediciones la Posada, 1995.

2. Mª Carme GOMEZ MUNTANÉ, *La música en la Casa Real Catalano Aragonesa*, Barcelona: Bosch, 1979, p. 193-210.

3. Ramon PINTO, *Los Luthiers Españoles*, Barcelona, 1988.

representar una autèntica reglamentació de les seves activitats, ja que establiren obligacions d'aprenentatge i d'exàmens, així com facultat i dret d'establir-se. Aquestes lleis foren aplicades a Sevilla el 1527, a Granada el 1552 i a Màlaga el 1556.⁴

No havíem trobat cap referència a Catalunya que ens fes menció d'una associació, perquè en aquesta època no s'havia dictat cap llei ni reglament que afectes els violers o guitarrers, fins que vàrem tenir la intuïció d'investigar si els mestres *luthiers* es trobaven integrats en el gremi de fusters, tenint en compte que aquest gremi gaudia d'uns privilegis excepcionals, tant sobre la compra i venda de la fusta, com per l'obligatorietat de fer exàmens per a poder obrir un taller, o per exclusivitats en la construcció de determinades peces d'ebenisteria. Aquesta circumstància em féu creure que els *luthiers* no volgueren ser aliens a aquells beneficis, i que s'hi varen voler integrar amb tots els condicionaments per a gaudir-ne.

La troballa esdevingué d'importància cabdal per al nostre estudi, tenint en compte que, encara que s'hagué de descartar la possibilitat de l'existència d'una associació específica per als *luthiers*, almenys gràcies a poder estudiar la dels fusters ens serà possible seguir les seves activitats llegint les actes del gremi, perquè hi són relacionats com a mestres violers o mestres guitarrers.

He buidat els arxius del gremi de fusters que es guarden l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona (AHB) a la Casa de l'Ardiaca, on hi ha documentació fins el segle XIX, però en aquest treball em limitaré a exposar la recerca de les primeres notícies dels constructors, des del 1500 fins a mitjans del 1700, ja que era aquesta precisament la meua preocupació per la mancança de notícies.

Els Estatuts del Gremi de Mestres Fusters, una còpia dels quals he trobat al lligall 37-58 de la Documentació Corporativa dels Gremis, són d'una ben notable antiguitat, de molt abans de les lleis del 1502 dictades pels Reis Catòlics, ja que foren atorgats pel ja esmentat Rei Joan I el 15 de desembre del 1393.

Comencen així el seu redactat:

Nós, Johannes Dei gratia Rex Aragonum, Valentia, Majorica, Sardinia et Corsica, Comtes Barchinonae, Rossilionis et Ceritania, Attendentes quod licet seu concessit per nos vobis fidelius nostris probis hominibus fusterius civitatis Barchinonae [...]⁵

Segueix una enumeració molt extensa, en llatí, dels privilegis, i de les obligacions dels mestres que vulguin afiliar-se a aquest gremi.

Consta de 42 articles, en els quals s'hi descriuen les lleis d'exclusivitat de la seva activitat dins el Principat de Catalunya, també de defensa de la competència

4. Biblioteca Nacional. Madrid, Reg. 3.910, f. 149 v. i Reg. 31.338, f. 224.

5. Arxiu d'Història de Barcelona (AHB), Casa de l'Ardiaca, Barcelona, lligall 37-58 de la Documentació Corporativa Gremis-Fusters.

externa, del dret d'anomenar els prohoms que representin cada any al gremi, així com nomenament del tresorer, el clavari i els mestres examinadors, i de les condicions necessàries per a ser confirmat com a Mestre Fuster després d'haver passat quatre anys d'aprenentatge sota la direcció d'un mestre i haver fet les proves regulades per les ordenances.

Aquestes lleis continuaren essent vigents durant molt de temps, ja que serien posteriorment confirmades pels reis espanyols, tal com veiem que les aprovà el Sereníssim Senyor Rei Don Felip IV:

Felipe Quarto se conzedió real privilegio en treze de Julio de mil quinientos noventa y nueve, en favor de la Cofradia de Maestros. Carpinteros:

Nos, Felipe, por la gracia de Dios Rey de Castilla, Aragón, de la legión de ambas Sicilias, Jerusalén, Portugal, Hungria, Dalmacia, Croacia, Navarra, Mallorca, Sevilla, Cerdeña, Córdoba, Córcega, Murcia, Jaen, ..Conde de Ausburgo, Flandes, Tirol y Barcelona, Rosellón, Cantabria.....

Como la gracia real, así como debe ser, propicia y amplia, también justa a los pueblos que la imploran y ante aquellos que reciban beneficio y utilidad, de aquí que Juan Guirós, Síndico primero del Gremio de Carpinteros de la presente Ciudad de cuyo poder amplio nos consta y nos fué presentado y en humilde escrito presentado en via de suplicación de algunos capítulos cuyo tenor es el siguiente: El Síndico de la Cofradia de Carpinteros de la presente Ciudad, Dice: Que atendidos los Serenisimos Reyes, de buena memoria, han concedido a dicha Cofradia algunos privilegios para el buen gobierno de la madera obrada [...].

Fa tot seguit una descripció dels drets ja concedits i una especial menció de les lleis que han de conduir els exàmens i nomenament de fadrí fuster per a poder treballar:

Que ningun mancebo que no tuviese quatro años de aprendizaje y otros quatro de fadrinaje, pudiere ser examinado de Maestro y tener sin la maestria aprobada tienda pública ni salariarse.

Que el mancebo que ha de subir a exámenes tenga en ellos un padrino que eligirá a su gusto de los Maestros del Gremio.

Podran los Maestros Examinadores preguntarle a su satisfacción debiendo satisfacer y responder a sus preguntas.

Després de repetir tota la relació de les ordinacions i dels privilegis en ús acabada dient:

Dado en Barcelona en el dia 13 del mes de Julio del año de la Natividad del Señor 1599, segundo de nuestro reinado. Yo, el Rey.

Així mateix, aquestes lleis foren respectades i ratificades pel Senyor Rei Felip V el 25 de maig de 1742.

Confirmació del Real Privilegi del Sereníssim Sor. Rey Don Felip IV, donada per lo Sr. Felipe V el 25 de Maig de 1742.

La lectura de les actes del Gremi de Fusters són força interessants pel nostre estudi. Ens permetran exposar les diverses notícies sobre les activitats dels *luthiers*, perquè hi són clarament ressenyades en els resums de les assemblees.

Com a primera i principal notícia, tot i que ens avancem cronològicament en el temps, transcrivim l'acta que comportà la integració dels *luthiers* al Gremi. Fou signada el dia 8 de març de l'any 1648.

Mes avant fonch proposat per lo dit honorable prohoms en cap, que com per dos mestres guitarreros de la present Ciutat, qui són Pere Alíer i Antoni Imbert, nós sie estat moltíssimes vegades supplicat, proposen al present consell si'ls volrien admetrer en mestres fusters de dita confraria fent de modo que així com se anomenen violers se anomenarien fusters, a més gaudirien de totes les preeminències y prerrogatives que gaudeixen los confreres. Los quals per dita nominació o admisió han oferit donar a la present confraria 16 lliures en moneda de Barcelona, vuit cada hu, però lo present consell delliberi lo que li pareixerà fer cerca la dita proposició.

En lo dit consell, entesa y oida la predita disposició, feren la deliberació y conclusió següent: Que sien admesos en Mestres Fusters de la present Confraria y que pagant, sien deu lliures a dita Confraria, fent y firmant acta de examen nou, y que de ací en avant no se fasse Mestre algú de violer sinó tots de Mestres Fusters, per quant los dits violers sont tan mestres com los fusters y tots gaudeixen de les prerrogatives y prominències de la present Confraria, los quals Pere Alíer y Antoni Imbert en virtut de la sobredita delliberació en mà y poder de dit honor prestaran lo sòlit y acostumat jurament de servir tots los privilegis, usos y dites delliberacions de consells y pràcticas de dita Confraria.⁶

No deixa de ser una curiositat aquesta petició que varen fer els *luthiers* de voler formar part d'un gremi aliè a l'activitat de la construcció d'instruments és segur que fou per poder gaudir d'uns privilegis i unes lleis que podien afavorir la seva feina, fet que dona fe de la seva serietat.

En el Llibre de Consells de la Confraria de Sant Joan i Sant Josep dels fusters de la present Ciutat de Barcelona, llegim que:

«reunida en lo any de 1543 a les cases de dita Confraria situades en dita Ciutat davant de la Font del Àngel⁷ ahont per semblant y altres negocis de dita Confraria se

6. AHB, *Llibre de Consells del Gremi*, any 1648, lligall 37-4.

7. La Font de l'Àngel es trobava al lloc on ara hi ha la plaça d'Antoni López, prop de correus, on a començament del segle XVI s'hi va aixecar una font gòtica monumental coronada per la imatge d'un àngel, i que era coneguda popularment com *la plaça de la Font de l'Àngel*.

acostuma convocar y congregar, en la qual convocació y congregació entrevingueren y foren presents los següents.»⁸

Segueix citant a continuació els noms dels assistents, entre els quals ja hi trobem els primers constructors d'instruments de música, senyalats com a violers o guitarrers.

A partir del 1540, trobarem anotades als llibres del gremi una bona quantitat de notícies sobre els mestres *luthiers*, que tant ens preocupava de no conèixer, així com totes les cites i discussions que il·lustraran prou bé les seves activitats.

En el *Llibre de Consells* de l'any 1584 podem llegir amb aquella redacció característica de l'època:

Mes en dit general consell fonch feta conclusió que atès que los violers hanc mogut plet a la present confraria, perquè, atès que hanc examinat un jove violer que dits violers pretenien que no se podie fer y com los dits violers hanc vingut a demanar, se'n oferit renunciar a los dits plets y pagar tots los gastos que aurà fet la confraria en los dits plets. Fonch feta conclusió que los dits violers se tornen a acullir a la present confraria com estaven, pagant, emperò les despeses que aurà fet la present confraria ab los plets contra d'aquells examinants que auran mogut el plet, pagant la iluminària com s'acostuma y lo degut fins la present jornada.⁹

Així doncs, l'activitat dels mestres constructors d'instruments a mitjans del segle XVI estava fortament reglamentada; s'havia de passar un examen i era imprescindible estar recolzat per un gremi o associació per a poder obrir un nou taller a les ciutats, fet que representà una garantia prou important.

Mes en un general consell tingut per lo dits confreres a 25 del mes de Agost de 1544, fonc feta conclusió que atès que ningú obre obrador sense examen y que qualsevol confrare puga acusar los qui obriran dits obradors als dits prohoms, i si los prohoms dins tres dies no faran tancar la porta del que la haurà oberta, que la pena de 10 lliures caigui també sobre els dits prohoms tal consentit¹⁰.

També estava reglamentada la comercialització, compra i venda de la fusta:

Que ningun fuster puga comprar fusta ans la haia de demanar als promens del gremi.¹¹

Qui comprava una partida de fusta havia de repartir-ne una tercera part entre els altres prohoms del gremi i devia ser adjudicada al mateix preu entre tots. El

8. AHB, *Llibre de Consells de la Confraria de Mestres Fusters*, any 1543, lligall 37-2.

9. AHB, *Ibidem*.

10. AHB, *Llibre de Consells*, any 1544, lligall 37-2.

11. AHB, *Llibre de Consells*, any 1543, lligall 37-2 (sense núm. de p.).

gremi elegia un mestre fuster o un mestre guitarrer per anar a reconèixer la qualitat d'una determinada partida de fusta i fixar-ne el preu: «el dia 21 d'abril de l'any 1648 foren elegits els mestres violers Nicholau Perelló, Llorenç Artigas, Rafael Guillamí i Andreu Vilar per renegociar la compra d'una partida de fusta de noguera.»¹²

Cal notar que els quatre mestres elegits eren *luthiers*, i això ens fa creure la importància que tenien els guitarrers i violers entre els membres del gremi. Un temps més tard hi trobem a Joseph Massaguer, pare del mestre *luthier* Joseph Massaguer altre cop pel mateix cas; enviat per reconèixer la qualitat d'una partida de fusta de noguera.¹³ És per aquest motiu que molts dels violoncel·ls i contrabaixos construïts en aquella època, foren fets amb aquesta fusta, d'ús molt corrent en ebenisteria, i que influencià els constructors d'instruments musicals.

L'1 de gener del 1755 en consell tingut, «se acorda en rahó de la sollicitut que Joseph Massaguer i altres, feren a sa. ex. i Reial Audiencia relativa a prohibir à Pau Rosas de revendre publicament la especie de fusta anomenada Avet, per ser en contravenció dels Privilegis del Gremi, pel cual el Comú deliberarà lo mes acertat».¹⁴

Aquesta és la fusta que es feia servir per a la construcció de les taules harmòniques de tots els instruments (un tipus d'avet de veta molt fina i un xic resinosa que normalment procedia dels nostres Pirineus).

Gràcies a l'obligació d'haver de fer exàmens per a obtenir el grau de fadrí, podem llegir a les actes de cada any el nom dels mestres elegits com examinadors per a tota una anyada. Així hem pogut conèixer l'existència de tots els que ressenyem a continuació:

El dia 30 de juliol de 1540 és elegit examinador el violer Pere Trilla, el qual trobem amb aquest càrrec fins el mes d'octubre de l'any 1554.

E mes en dit general consell foren elegits examinadors per lo dit any a 30 del mes de Juliol de 1540 los següents: Guerau Fina, Joan Riera, Joan Puigrodó, Antoni Joan Masats, (pels fusters), e com examinador de guitarrer o violer Pere Trilla.»¹⁵

El 1606 s'anomena violer examinador a Pere Pau Font.
 El 1607 hi consta Bonaventura Trilla (germà de Pere Trilla).
 El 1608 Pere Pau Font (examinador de violer).
 El 1609 novament Pere Trilla.
 El 1610 Pere Pau Font (mestre violer).
 El 1612 no hi consta mestre violer.

12. AHB, *Llibre de Consells*, any 1648, lligall 37-4, p. 9.

13. AHB, *Ibidem*.

14. AHB, *Llibre de Consells del Gremi*, anys 1692-1766, lligall 37-10.

15. AHB, *Llibre de Consells*, any 1540, lligall 37-2, sense paginació.

Alguns anys no hem trobat senyalat cap mestre *luthier* examinador, segurament per manca de referenciar-ho el secretari del Consell a les actes, ja que amb tota seguretat l'ofici va continuar actiu. És curiós constatar que, durant una llarga temporada a partir de l'any 1620 fins al 1627, s'hi troba com a mestre violer examinador a Pere Pau Puig.

No és fins el 1630 quan hi ha un canvi i és elegit com a violer examinador el mestre Sebastià Vergés.

El 1631 llegim que hi ha un examinador designat per examinar també els guitarrers «e per los guitarrers fonch elegit Josep Alier – violer». És la primera vegada que trobem l'anotació d'haver d'examinar a «guitarrers» i no només a «violers».

El 1632 Sebastià Vergés és violer examinador.

El 1633 Llorenç Artigues, *ibídem*.

El 1634 novament apareix Llorenç Artigues com a violer examinador.

El 1635 ho és Joseph Flix, *ibídem*.

El 1637 Pere Alier, examinador de violer.

El 1638 Miquel Escaler, novament com examinador de guitarrers.

El 1639 podem constatar que «més avant los dits promens y vuit elegidors procehiren en fer elecció de un examinador de guitarra o violer y fonch elegit consegüen Sebastià Vergés, examinador, fent jurament devant notari».¹⁶ (Els notaris que acostumaven a certificar les actes d'examen i l'elecció d'examinadors, foren Joan Hieronim Talavera i Miquel Amat.)

El 1647 per examinador dels violers «fonch elegit y nomenat a més vots lo següent: Pere Alier, examinador violer».

El fet de ser elegit mestre examinador per tot un any tenia una certa importància davant dels altres membres del gremi, perquè cobraven uns emoluments d'acord amb la feina extra que representava haver d'acudir periòdicament al tribunal.

Els fills de mestre gaudien d'uns certs privilegis a l'hora de presentar-se a examen, ja que el propi pare els feia de padrí, i les quantitats a pagar eren certament més reduïdes.

El 13 de juny de 1660 «se té promania perquè Miquel Espigo, casat amb una filla del Mestre Joan Vilar, violer, demana que la Confraria el pugui examinar com a fill de mestre».¹⁷

En aquest cas és el gendre d'un agremiat qui demana aconseguir els avantatges de ser considerat «fill de mestre», per estalviar-se el pagament del padrí.

Els aprenents havien de seguir unes pautes fortament reglamentades, i s'establí una pena de 10 sous si no l'inscrivien al «Llibre on s'hagin assentats tots los aprenents».

Mestre Nicholau Perelló és de vot i parer que per quan Joseph Dordal no ha estat quatre anys per apranent y tres per fadrí segons disposen los privilegis y ordina-

16. AHB, *Llibre de Consells*, any 1639, lligall 37-2, sense paginació.

17. AHB, *Llibre de Promanies*, any 1660, lligall 37-8, p. 233.

cions de la present Confraria ni tampoc a estat asentat per apranent, no té la nominació de apranent ni de fadrí

Mestre Istrell és de vot i parer que pertant lo dit jove ha complert los requisits com se acostuma se li doni la plasa si juran los mestres [...].¹⁸

Els mestres que presentaven un candidat per a ser examinat de fadrí, havien de jurar que aquest havia complert els anys d'estada al seu taller i que havien fet l'aprenentatge. El 13 de juny del 1613, el mestre *luthier* Joseph Font jura haver tingut per aprenent a un jove violer. (Desconeixem el nom, perquè no el cita).

Els aspirants a fadrí que desitjaven ser examinats havien de pagar unes quantitats de diners (8 lliures de Barcelona), fet que ens fa creure que els havia de resultar una despesa força onerosa, sobretot si no eren fills de mestre o estrangers, perquè llavors n'havien de pagar 15.

Que el dia dels exàmens el apranent que voldrà ésser Mestre del Gremi haurà de pagar al seu padrí Quinze rals, als dos examinadors Deu rals a cada ú; als dos Prohoms Vuit rals a cada ú, al Escrivent Sis rals y al Agutzil altres Sis rals; pagan a més al escriptent les costes del Consell en el dit dia que se li concedeixi la plaça.¹⁹

Un cop examinat, el nou fadrí rebia de mans dels prohoms del gremi un certificat, en el qual es feia constar que:

«Ha cumplido con los cuatro años de aprendizaje en casa de Maestro aprobado y ha satisfecho los derechos de afloramiento²⁰ para ser inscrito en la clase de mancebo, por lo que podrá trabajar como a tal en el taller de cualquier Maestro aprobado, de cuenta de éste, haciendo constar el haberse incorporado en el Gremio de Mancebos del mismo oficio, sin cuya circunstancia, no podrá Maestro alguno ocuparle en sus talleres ni en labor alguna.»²¹

Els mestres examinadors que eren elegits per tot un any, havien d'acceptar el càrrec i jurar complir els requisits dictats per les lleis del gremi, i tal com ja hem dit, se'ls donava una retribució per la seva feina per cada anualitat, segons era establert. Una nota curiosa en l'elecció dels examinadors és la que trobem escrita en una acta del gremi de l'any 1601 que diu:

Nova elecció de examinadors el 28 de Agost de 1601 [...] perquè es deixaven sobornar los dits examinadors pels candidats molt avans de demanar la plasa per examinar-se de lo que se'n fa gran abús lo que és gran dañ y desonra de la dita Confraria.

Es sortejaran mitjançan uns noms posats en rodolins en una bossa y d'aquells seran trets els examinadors i faran el jurament.²²

18. AHB, *Llibre de Promanies*, any 1666, lligall 37-4, sense paginació.

19. AHB, *Llibre de Consells*, any 1675, lligall 37-4, sense paginació.

20. Suposadament *afadrinar*, o sigui entrar com a fadrí dins el gremi.

21. AHB, «Carpeta Certificados aprendizaje», lligall 37-59, document solt.

22. AHB, *Llibre de Consells del Gremi*, any 1601, lligall 37-8.

Seguirem encara al llarg dels anys trobant altres noms de mestres *luthiers* que actuaren d'examinadors, tot i que hi ha força repeticions, segurament perquè no eren molts els preparats per la feina.

El 1640 és elegit Josep Flix com examinador violer.

El 1641 Miquel Escaler, *ibídem*.

El 1642 Llorenç Artigues, *ibídem*.

El 1643 Miquel Escaler, *ibídem*.

Per altra banda, podem constatar la presència activa de mestres violers en el gremi de fusters, tant actuant d'examinadors, com de membres de la Junta Directiva:

En el Llibre de consells de la Confraria dels fusters de la present Ciutat de Barcelona, Comensat al 1 de Setembre de 1648, i en reunió celebrada als locals del Gremi, hi trobem anotats els mestres violers, Rafael Guillamí, Joseph Massaguer, Llorenç Artigues, Miquel Bofill, Miquel Escaler, Sebastià Vergés i Pere Alíer, com a integrants del Consell.²³

Una discussió ben curiosa es va presentar a la Junta per ésser sentenciada:

Vui que contam als 24 de Maig de 1666 se té Promania a fi y afecta de unes discussions que afectan mestre Barthomeu Istrell aserca la muller de Mestre Joseph Vilar, que diu que la muller de dit mestra Vilar ven Guitarras fetes per compte de Mestre Masmitjà, pel que fa fe de si dit mestra en sa casa las pot vendra a dita muller de dit mestra Vilar per son compta. Per tal ho veja la present Promania si es llistit a dita Vilar poder- les vendra o no.

Mestre Lluís Rocha és de vot i parer que ell no se aparta del que diu lo Privilegi suposat que lo dit Vilar no compra ditas guitarras sinó que les ven per compta de Mestre Masmitjà. Creu que les pot vendre per son compta sen son marit, el que no contrafa de les prescripcions de la Confraria.»Mestra Domingo Massaguer és de vot i parer que es veja al Sr. Advocat ab los presents Privilegis y ens dirà les raons per a deliberar.²⁴

Totes les qüestions que hi podien haver entre els mestres, fos quin fos el motiu, eren exposades i solucionades en juntes generals del gremi, el que representava una garantia de serietat i equanimitat.

És molt important haver trobat les referències que ens donen fe absoluta que a mitjans del segle XVII hi havien almenys 16 mestres *luthiers* que construïen i restauraven instruments de corda a Catalunya. Amb una població d'uns 300.000 habitants crec que es contava amb un bon nombre de *luthiers* dedicats a complir els encàrrecs dels músics. Músics que utilitzaven violes d'arc, violons i guitarres, senyal que tinguérem una vida cultural força reeixida.

23. AHB, *Llibre de Consells*, any 1648, lligall 37-4.

24. AHB, *Llibre de Promanies*, any 1669, lligall 37-8, p. 252.

Com a confirmació d'aquesta activitat musical, no tan sols de constructors, sinó d'altres artesans que facilitaven els accessoris adients pels instruments, veiem en el llibre 37-24 del 1696, que es troba inscrit com a confrare del gremi de fusters, un mestre anomenat Joan Loris que és *Corder de Viola*; i encara una altra notícia que ho ratifica és que el 30 de març del 1764 es penyora a Joseph Morera, torner de Barcelona, «per haver-lo trobat treballant en un torn de Corder de Viola».

Les feines estaven seriosament reglamentades, i cadascú havia de fer el què li estava autoritzat; no era possible que un mestre *luthier* fes cordes de viola ni que un corder fes altra feina que la seva; per això en penyora al mestre Joseph Morera. (Aquest Joseph Morera no em consta que fos *luthier*, era tan sols ebenista torner).

Per tal de confirmar el fet musical de Catalunya en aquest període dels segles XVI i XVII, és valuosa l'existència d'uns pergamins en els quals els músics també demanen al Rei l'aprovació d'uns estatuts per a la creació d'un gremi específic per defensar de la seva professió:

Vist en el Llibre dels Privilegis dels Músics de Catalunya a 15 de Novembre de 1592 (AHB), lligall 77-1:

Nos Philipus Dei gratia Rex Castellae, Aragonis, legionis Utriusquem, Hierusalem, Portugalie, Ungaria, Croatiae, Navarrae, Granatae, Joleti, Valentiae, Galitiae, [...] Barcinone Civium et illorum cum praesentis Ciuitatis Barcino ne quam etiam Villarum et lochum infrascriptorum artem musicae totis generis instrumentorum [...] Excelentíssimo Señor. Per quant en la present Ciutat, comuna y ordinariament viuen y habitan y viure y habitar solen moltes persones que viuen y sostenen llur casa y familia de la art de la música, sonant ab menestrils, **Violes d'archs, Arpes, Rebequets**, Gaytes y tambors de cordes Per ço y altrament Antoni Ramon, Joan Pere Castanyer, Perot Vinader [...] Ciutadans de la present Ciutat qui usen de sos menestrils y gaytes y **Violes d'archs** [...] y Antoni Pasqual, Antoni Joan, Hieronim Bellara, Joan Ferrer y molts altres habitants de la present Ciutat que viuen de sonar **Violes d'archs, Rebequets** Arpes y Tambors de Cordes y de ensenyar y mostrar de Música y Dansar dins la Ciutat [...] Supliquen a V. Excelència sia servit en Privilegi Perpetual concedir les Coses següents: Primerament instituir y erigir Confraria de Músics qui llogar acostumen ses obres per a sonar en llochs públics y privats, menestrils, gaytes, **Violes d'archs, Arpes, Rebechs**, Atambors de Cordes, y mostrar de dançar a lahor y glòria de Déu Omnipotent, sots invocació del gloriós Sant Gregori Papa y de la Benaventurada Santa Cecília Verge y Martir.

Plau a Sa Excelència.. Ítem que quiscun any se haien de celebrar dos festes, la una a dotze del mes de Març a honor y Gloria de Déu Omnipotent y del Benaventurat Sant Gregori Papa y Doctor de la Isglésia y altra a Vint y Dos de Novembre de la gloriosa Santa Cecília Verge y Martir, ab fer cantar Diaca y sobdiaca, música y altres solemnitats convenients en la Isglésia del Monestir de Ntra. Senyora, del Carme de la present Ciutat. Plau a sa Excelència [...] Ítem que los confreres mestres examinadors [...] Onofre Seguí y Francesc Seguí germans, Joan Kagre, Salvador y Barhomeu Carbonell germans, Raphael Bonabia. Antoni Fost y Joan Farrer y molts d'altres habitants de la present Ciutat qui Vihuen de sonar **Violes d'archs, Violons, Rebequets, Arpes y atambor de cordes** y de ensenyar y amostrar de música y de Dançar dins

dita Ciutat, i les de Granollers, de Santa Coloma, de Centelles, Caldes de Montbui, Sentmenat, Vila de Farners, Tarraga, Sparraguera, Vilafranca, etc.

Després de demanar pel seu interès, que en les citades festes hi consti l'obligació que siguin acompanyades de música, segueix anomenant els tràmits a seguir per la designació del clavari, dels majorals, dels pagaments a fer i rebre, dels llibres de comptes, de les obligacions amb la bossa de caritat, de l'assistència als consells de la Confraria, de les multes per no presentar-s'hi, etc., per seguir:

Plau a sa Excelència [...] Ítem que digui en ella que qualsevol persona qui volrà aprendre de sonar menestrils, tambors de Cordes o gaytes dins lo present Principat de Cathalunya y Comptats de Rosselló y Cerdanya [...] rebent-ne paga y satisfacció de sos treballs [...] que cal examinar al aprenent perquè pugui exarcir de músic.

«Datis Barcinone die decima quinta mensis Novembris anno a Nativitate Domini millesimo Quingentesimo Nonagesimo secundo»,²⁵ és a dir: «Donat a Barcelona el dia 15 de novembre de l'any de la Nativitat del Senyor de mil cinc-cents noranta-dos».

És ben cert que aquest gremi de músics va aconseguir l'aprovació de l'obligació d'haver d'utilitzar música a les solemnitats religioses. Ho hem trobat descrit en diaris de Barcelona de l'any 1792:

En la iglesia de Santa Mónica se celebrará la Fiesta de N.S. del Pilar el día 12. Habrá **música** y sermón [...]

La comunidad de PP Trinitarios calzados de esta Ciudad consagra fiesta de su Patrona y titular Mª Santísima del Remedio, hoy día 13 a las 4 de la tarde con maitines y **música**.

De la mateixa manera totes les festes de Sant Josep celebrades pel gremi de fusters a l'església del Convent del Carme, eren acompanyades de «música y cantos por la coral de la catedral», actes que consten degudament ressenyats a les assemblees.

Uns segles més tard, els gremis, tant el de fusters com el de músics, varen sofrir moltes restriccions en el seu funcionament. A partir de 1700 ja no tingueren una llibertat tant àmplia com se'ls va concedir el 1300, perquè una sèrie de disposicions iniciaren l'afebliment de les lleis de Catalunya i l'autonomia de les Entitats. Aquí en tenim un exemple:

Siendo conveniente que hasta à que su Magestad se sirva ordenar otra cosa, sepan los Gremios de esta Ciudad como deveran governarse, siempre que se huvieren de nombrar Cónsules ò Prohombres de dichos Gremios; Prevengo de orden de Su Excelencia y Real Audiencia a V. ms. y este Gremio que siempre que se hayan de

25. AHB, Pergamins de Privilegis dels músics, 77-1, p. 1 i següents.

nombrar Consules o Prohombres, deberá esse Gremio proponer tres sujetos para cada uno de dichos oficios, cuya proposición deberá hazerse à pluralidad de votos en el mismo Gremio «Con asistencia del Ministro de Justicia según se dispone en el real decreto», teniendo presente los Gremios, que los sujetos que propondrán sean de la mas sana intención, confianza y lealtad al Real Servicio. para que mediando estas precisas cualidades y circunstancias se pueda afiançar en sus operaciones el mayor y cabal desempeño en el ejercicio de sus oficios, así por lo que mira al Real Servicio, como a la pública utilidad, y hecha la referida proposición en la conformidad sobredicha la pasaran v. ms. a mis manos; Previéndoles que por conceder a esse Gremio y Cofradía, y a las demás, que voten, y propongan terna de sujetos para Prohombres ò Consules, no se entiende darles facultad ò Privilegio de Terna, de manera que Su Excelencia y Real Audiencia no esten coarçitados y precizados a elegir uno de los de la terna como solian antiguamente en fuerça de Privilegios, sinó que solo se les concede el hazer esta proposición para facilitacion y mejor instruccion del Superior que los ha de elegir respecto de estar los mismos Gremios y Cofradías mas noticiosos, e instruidos de los individuos que son más a propósito para el Empleo; y asi mesmo me indicarán los nombres de los Cofrades o Prohombres actuales de esse Gremio, para que lo pueda yo hazer presente a su Excelencia y Real Audiencia, como el quedar V. ms. en la inteligencia de esta orden para darle cumplimiento, y á mí, aviso del recibo de esta. Dios guarde a V. ms. muchos años como puede. Barcelona y Noviembre 3 de 1717.²⁶

Moltes vegades, la terna que es presentà no fou rebuda de bon grat per les autoritats reials i s'obligà al gremi a acceptar a un determinat prohò no proposat, és a dir que també perderen el dret d'elegir lliurement els seus prohòms:

Los prohombres del Gremio de Maestros Carpinteros de la presente Ciudad, puestos a los pies de V.E. con la mas rendida veneración dicen que habiendo tenido noticia en el dia presente, que quedan elegidos por Prohombres de dicho Gremio en ese nuevo año, esto es, Buenaventiura Beiras por Prohombre primero, Francisco Sala por Prohombre segundo y **Joseph Massaguer**²⁷ por Prohombre tercero, hallan indispensable a su obligación hazer presente a V. E. y Real Audiencia en 7 de octubre de 1726 que se halla expresamente prevenido y dispuesto que en quanto a Prohombre de dicho Gremio, se haga graduación y distinción de Sujeto por manera que no puedan ser propuestos para tales sinó los que tengan cierto tiempo de Maestria [...] y como en los dichos tres Prohombres nuevamente nombrados, solamente en el orden tercero que es **Joseph Massaguer**, nombrado que tambien fué en la proposición que hizo dicho gremio tenga los años de Maestria que se requieren en el Capítulo tercero, pues Buenaventura Beiros nombrado en primer lugar solamente tiene tres años y Fco. Sala nombrado en segundo lugar (que por no haber Maestro alguno en dicho Gremio nombrado Francisco Sala, se discurre que tal vez será Francisco Solà), el qual Solà unicamente tiene dos años de maestria, como todo consta en los libros de dicho Gremio [...] Por ende, suplican humildemente a V.E. que en atención à lo referido, se

26. Il·lustre Col·legi de Notaris de Barcelona, Miquel Amat-Manuale, 1759.

27. Josep Massaguer, mestre *luthier*, nat el 1690 i que treballà fins el 1725.

digne V.E. nombrar otros Sujetos para Prohombres en primero y segundo lugar, que tengan los años de Maestría que se requieren, que los rezibiran á singular favor de la acreditada justificación de V.E.

Excmo. Sr. Los Prohombres del Gremio de Maestros Carpinteros de la presente Ciudad. Suplican.²⁸

Aquesta instància rebé per única resposta les quatre lletres que segueixen:

Observen lo que està mandado luego y sin la menor dilación.

Barcelona, en 22 de Febrero de 1740.

Fins aquí hem analitzat les activitats dels mestres violers al segle XVI i XVII, que ara podríem entroncar amb les notícies ja publicades en el meu llibre *Los Luthiers Españoles*, dades que confirmaran la veracitat del citat treball referit al segle XVIII i XIX, publicat el 1988. Podem confirmar que hem trobat als antecessors dels mestres *luthiers* que vàrem estudiar i descriure les seves obres.

Rafel Guillamí (pare de Joan Guillamí) que és prohoms el 9 de març de 1653. Joseph Massaguer (pare) que és examinador el 29 d'agost de 1656, essent prohoms Rafel Guillamí. Joseph Bofill (pare) és prohoms el 28 d'octubre de 1664.

En el llibre 37-17 de l'any 1708, on estan anotats tots els confreres: «Llibre a hont estan inscrits tots los Confreres de la Confraria dels Fusters de la present Ciutat de Barcelona, que sia per mes Gloria de Deu y de la Umil Verge Maria y del Glorios Patriarca St. Joseph y St. Joan, Patrons nostres»²⁹ hi hem trobat els noms i els actes en els que intervingueren els *luthiers* ja coneguts:

El dia 24 d'abril de 1745 apareix com a membre del Gremi Joan Guillamí, el qual a partir de llavors anirà assolint diversos càrrecs de la junta:

Nomenat per fer repartiment per lo que faltava pagar pel soldat de nova lleva. Que un examen que està pendent de executar no es fassi i que lo sobrant de este servesca de exoneració del import de dit soldat, S'anomenaran a mes de Joan Guillamí, quatre persones por lo dit consell y éstas junt amb los prohoms fassen lo repartiment que faltará.³⁰

Joseph Massaguer i Serra, mestre violer, va ser examinador d'aprenents des del 1724 fins el 1746. Joan Guillamí fou oidor de comptes el juny de 1746, i el 28 d'agost, examinador segon.

Joseph Massaguer, jove fuster, s'examinà el 14 de juny del 1753. (Joseph Massaguer formava part d'una nissaga de fusters, entre els quals s'hi trobaven altres membres d'aquest cognom, tals com Domingo i Miquel, que no varen ser *luthiers*.) Joseph fou mestre del pare de Francisco España.

28. AHB, Privilegis Gremi Fusters, núm. 27-A, any 1740.

29. AHB, Llibre on són anotats els confreres, 37-17, any 1708.

30. AHB, *Llibre de Consells i Exàmens*, 37-5, any 1739.

Fas fe jo Pere Armet, com Clavari de la Confraria dels Fusters com al 1 de Abril de 1758, un jove que es diu Francisco España, fill de Francisco España Ferrer, del lloch anomenat Las Presas de Olot, Bisbat de Girona, y de Mariona, cónjugues vivents, se ha posat per apranent en Casa de Joseph Massaguer per temps de 4 anys y a pagat 3 lliures.³¹

El *luthier* Francisco España, nat a Sant Joan Les Fonts el 1793 i mort a Barcelona el 29 d'abril del 1877 que consta en el meu llibre sobre els *luthiers* espanyols, és fill del Francisco España que acabem d'esmentar.³²

El tres de juliol de l'any 1768 (Llibre d'Ordinacions i Privilegis 37-58, foli 52) s'examinà a Joan Guillemí, jove fuster. Aquesta nota es refereix a Joan Guillamí fill (1739-1819), constructor d'instruments les etiquetes del qual foren signades com a *Guillemí*, i no com a *Guillamí*, com ho feia el seu pare.

Llegim ara una instància a l'autoritat en la que es demana la repressió de la competència estrangera. Diu:

que per haber extrangers que exerceixen la seva actividad en la Ciutat, Se'ls pugui obligar a tencar la tenda. Als 30 de Abril se proposa que respecte que hi ha un extranger que havia posat **fabrica de violins y altres instrumts. peculiars del Gremi**, havent per esto posat papés per los cantons, deliberarien sobre que fer amb lo fahedor. Y se resolgué se dexés per una altre deliberació.³³

Aquesta nota de protesta es referia al *luthier* francès Nicolau Duclos, arribat a Barcelona el 1740, on s'hi va establir, treballant fins el 1765. Va signar una quantitat d'instruments amb una etiqueta que deia: «Nicolaus Duclos. En la Real Ciudad de Barcelona.»

Junta celebrada el dia 30 d'abril de 1782 als locals del carrer de la Fusteria. (A partir d'aquesta data el Gremi s'establí al mentat carrer.)

En la dita junta es deliberà i s'acordà «[...] que se anomenassen Joan Guillamí y Anton Mora, menor, donant-los lo ampli poder per lo que sia necessari per representació a Sa Magestat (que Deu guardi) per lograr algun ahorro a sos treballs que pateixen [...]» (Es referia a una condonació d'impostos.³³)

Fas fe Bonaventura Carbonell, Clavari, com Joseph Massaguer a pres un aprenent per temps de quatre anys, Comensant als 18 de Febrer de 1715. Se diu lo dit aprenent Joseph Malsior, a pagat l'amo 3 lliures.³⁴

Avuy dia 19 de Desembre 1727. Se a tingut una Junta en Casa de la Confraria de

31. AHB, *Llibre de promanies-Fusters*, lligall 37-3, p. 150.

32. AHB, he trobat una llarga nissaga de Franciscos España des el 1720 a l'Arxiu del Bisbat de Girona (parròquia de Les Preses, llibre núm. 7, p. 33 i següents).

33. AHB, Carpeta Documents de la Causa Pia «Privilegios, Ordenanzas y Nómina de Carpinteros» núm. 37-58, segles XVI i XVII.

34. Joseph Malsior no arribà a examinar-se de mestre *luthier*, ja que no consta en cap document. AHB, *Llibre de Consells de la Confraria*, 37-3, p. 15.

la present ciutat de Barcelona a fi y afecta de un jove fuster que es diu Miquel Brossa presentat per Mestre Josep Massaguer i Serra, confrare de dita Confraria que desitja ser Germà y Confrare de dita Confraria y persò la present Junta delibere lo faedor, perquè presti jurament d'exàmen. »³⁵

Un cop examinats seguiren la tradició establerta d'haver d'inscriure el nou fadrí al llibre del gremi:

Llibre ahon se escriuen los fadrins fusters de la present Ciutat de Barcelona, que ab lo certificat del amo o amos, junt ab un paper del Clavari, acreditan aber cumplert los 4 anys de aprenent ab mestre o mestres de dita Ciutat, pagant per fadrinarse o entrada 14 sous cada añ, y el dia 29 de Agost 5 sous, y 4 per la festa de Sant Joan Patró de la Confraria dels Fusters de Barcelona.³⁶

Comprovem que l'activitat dels *luthiers* del segle XVIII va seguir les pautes de comportament que varen adoptar des del segle XVI, seguint una norma que fou una garantia de la serietat d'aquest estament professional.

Ha estat molt interessant poder constatar l'existència de mestres constructors d'instruments que també varen tenir aprenents del seu ofici, el que demostra una gran activitat, tant per part dels *luthiers* com per la dels músics, des de pràcticament els inicis del segle XVI a totes les terres de Catalunya. Les violes d'arc, violons, guitarres i rebequets que es construïren van ser l'eina de treball d'un planter de músics, els noms dels quals també hem pogut conèixer. La llàstima és que no han arribat a les nostres mans cap d'aquests instruments històrics per a poder ser examinats i descrits. Esperem i desitgem que en un futur puguin sorgir alguns exemplars. Ben segur que ens dedicariem al seu estudi i corresponent publicació de la notícia.

No podem donar aquest treball per acabat, deixem-lo obert per a continuar la tasca d'investigació. El tema es prou apassionant, considero que l'he de definir com una proposta d'estudi.

FONTS DOCUMENTALS

Arxiu d'Història de Barcelona (AHB), Casa de l'Ardiaca. Documentació Corporativa dels Gremis. Gremi de fusters: Llibres: 37-1 fins 37-26 i 37-53, 37-57, 37-58, i 37-59.

En el lligall 37-59 (Carpeta exàmens) hi ha una còpia dels privilegis dels fusters. Pergamins dels Privilegis dels Músics (AHB) Gremis 77-1.

Il·lustre Col·legi de Notaris, Barcelona. Protocols de Joan Hieronim Thalavera 1601-1624 Miquel Amat, Manuales 1634-1639. Francesc Pastor - Manuales 1625.

Arxiu d'Història de Barcelona, diaris de Barcelona, any 1792.

35. AHB, *Llibre d'aprenents*, 37-11, any 1774.

36. AHB, *Llibre dels Fadrins Fusters*, 37-20, any 1826.